

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for kystlynghei

Risøya, Rødøy kommune, Nordland

NIBIO RAPPORT | VOL. 4 | NR. 171 | 2018

Synnøve Nordal Grenne og Kristin Daugstad
Divisjon for matproduksjon og samfunn/Kulturlandskap og biomangfold

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for kystlynghei. Risøya, Rødøy kommune, Nordland

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Synnøve Nordal Grenne og Kristin Daugstad

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
13.02.2019	4/171/2018	Åpen	11218	18/01479
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02240-4	2464-1162	39	2	

OPPDRAKSGIVER/EMPLOYER:

Fylkesmannen i Nordland

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Kjell Eivind Madsen

STIKKORD/KEYWORDS:

Risøya, Rødøy, kystlynghei, skjøtsel, lyngsviing, helårsbeite, gammelnorsk sau

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap og biomangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Denne rapporten presenterer revidert skjøtselsplan for kystlynghei for lokaliteten Risøya i Rødøy kommune, på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland. Skjøtselsplanen er en revidering av planen fra 2013 (Kvalvik, M. & Dyrhaug, M. 2013). Skjøtselsplanen er utarbeidet etter mal for skjøtselsplaner for kystlynghei i regi av Miljødirektoratet.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Nordland

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Rødøy

STED/LOKALITET:

Risøya

GODKJENT /APPROVED

Knut Anders Hovstad

NAVN/NAME

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Thomas Holm Carlsen

NAVN/NAME

NIBIONORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Forord

Denne rapporten presenterer revidert skjøtselsplan for kystlynghei for lokaliteten Risøya i Rødøy kommune, på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland. Skjøtselsplanen er en revidering av planen fra 2013 (Kvalvik, M. & Dyrhaug, M. 2013). Skjøtselsplanen er utarbeidet etter mal for skjøtselsplaner for kystlynghei i regi av Miljødirektoratet. Skjøtselsplanmalen er delt inn i ulike deler. Teksten i del 1 og del 3 som omhandler kystlynghei og skjøtsel av kystlynghei generelt, er felles for alle skjøtselsplaner for kystlynghei, utformet av Miljødirektoratet, og er således ikke forfattet av de undertegnede for denne rapporten. Del 2 beskriver naturgrunlaget innenfor lokaliteten og en beskrivelse av dagens drift. Del 5 gir en beskrivelse av naturtypene som inngår i lokaliteten, i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i naturbase.

Verdisettingen er definert etter DN Håndbok 13 (2007) og faktaark for kystlynghei, Miljødirektoratets veileder for kartlegging og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann. Utkast til faktaark 2015. upublisert.

Takk til Leif Sivert Heløy og Fylkesmannen i Nordland for godt samarbeid og verdifull informasjon til prosjektet.

Trondheim, 01.12.2018

Synnøve Nordal Grenne og Kristin Daugstad

Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	5
1.1	Ulike typer kystlynghei	5
1.2	Geografiske variasjoner av kystlynghei	6
2	Om Risøya, naturgrunnlag og dagens drift.....	7
2.1	Lokaliteten Risøya.....	7
2.2	Driftsbeskrivelse	9
3	Skjøtsel av Risøya– beskrivelse av planlagte tiltak.....	11
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei	11
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	11
3.3	Lyngsviing	13
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	14
3.5	Mål for skjøtsel av Risøya	14
3.6	Planlagte skjøtselstiltak for Risøya	15
3.6.1	Planer for sviing.....	16
3.6.2	Planlagte restaureringstiltak	16
3.7	Oppfølging av skjøtelsesplanen.....	17
4	Mer informasjon.....	18
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten	19
6	Kilder.....	24
7	Ortofoto og kart.....	25
8	Bilder.....	29
9	Artsliste.....	35
	Vedlegg.....	37
	Vedlegg 1. Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane).....	37
	Vedlegg 2. Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO	38

1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia. Foto: Miljødirektoratet

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttøringsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensettingen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også arts mangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttøringsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediær bakli-hei, intermediær kystlynghei, intermediær tørr kystlynghei, intermediær fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015).

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttbær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som fleckmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttøringsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktrevende arter og myrarter som klokkeling, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

Sør-Norge

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Vest-Norge

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkeling, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

Midt- og Nord-Norge

Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåtestarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellararter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttøringsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

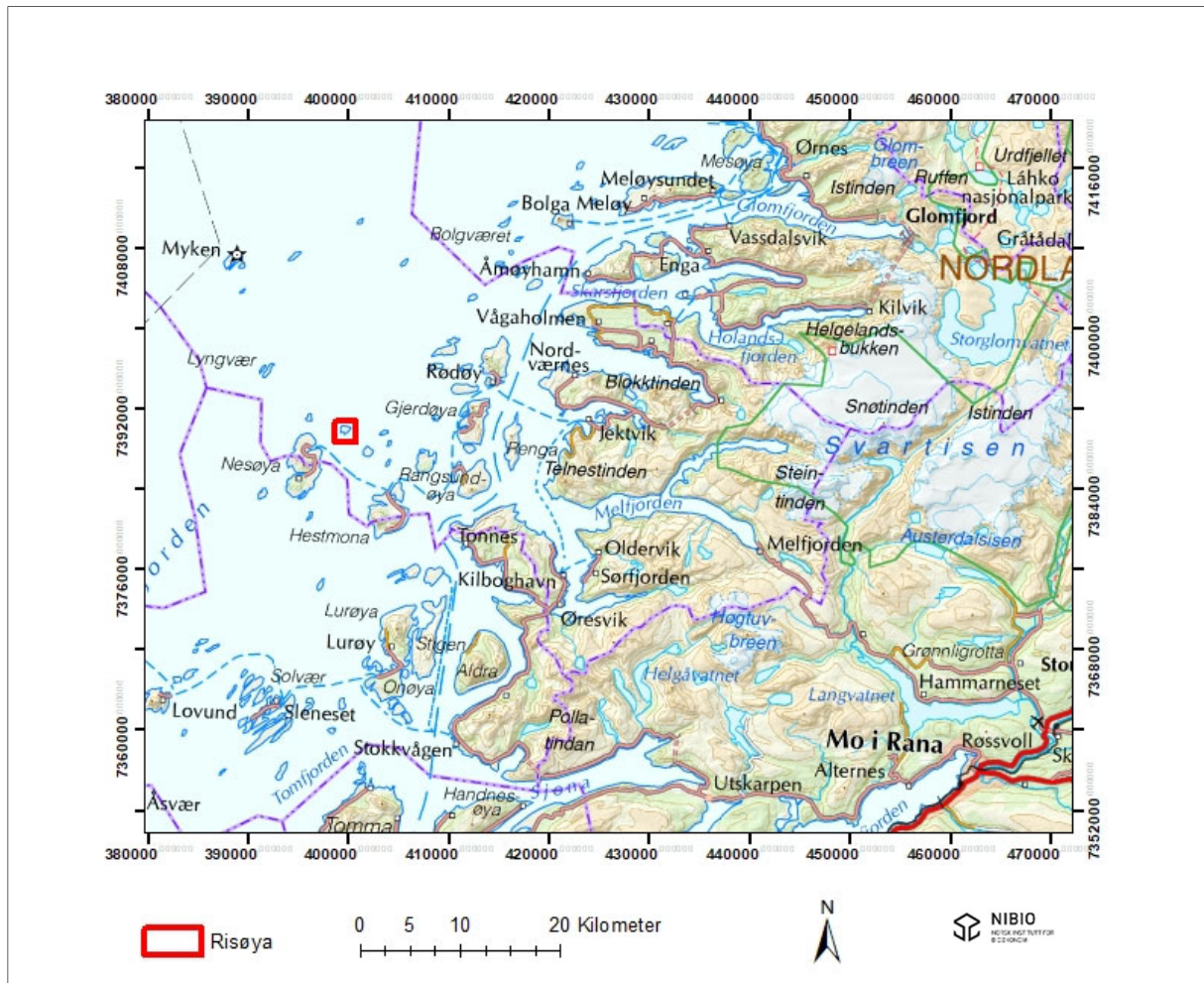
2 Om Risøya, naturgrunnlag og dagens drift

2.1 Lokaliteten Risøya

Lokaliteten Risøya ligger sør-vest i Risøyvær, en liten øygruppe rett nordøst for Nordnesøya i Rødøy kommune. Lokaliteten består av hovedøya Risøya i tillegg til Innerstrandøya som er skilt fra Risøya ved et grunt sund. Inkludert i beiteområdet er også noen små øyer i sørvest og i nordøst, som er mulig å ta seg til ved fjære sjø. Gårds- og bruksnummer er 1/6, 1/19, 1/18 og 1/5, UTM koordinater UTM33 0397410Ø 7389295N. Lokaliteten dekker totalt ca. 810 daa.

Lokaliteten har en småkupert og variert topografi med avrunda knauser med delvis skrint berg, tildels store heiområder med myrområder mellom, og noen grasrike beitemarker mellom heiområdene. Høyeste punkt på Risøya er 37 m.o.h. og på Innerstrandøya 42 m.o.h. Det finnes noen små vann i området. Berggrunnen består av diorittisk til granittisk gneis, migmatitt. Området ligger i mellomboreal vegetasjonssone og sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon O3.

Beiteområdet domineres av naturtypen kystlynghei, men innehar også noe naturbeitemark, strandeng og –sump og myr. Dominerende naturtype er D07-Kystlynghei, med utforming D0707 kalkfattig kysthei samt kalkfattig kystfukthei (D0708). Det er liten påvirkning ut over tradisjonell beitebruk. Det er en del oppslag av trær, busker og kratt, særlig bjørk finnes spredd i kystlyngheia i større og mindre grad.

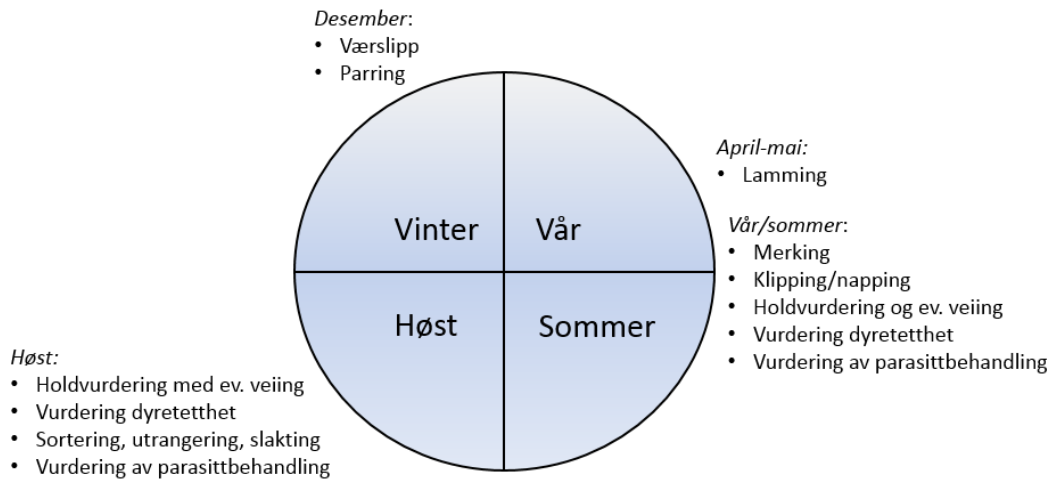

Figur 1. Topografisk kart som viser beliggenheten til lokaliteten Risøya (innteget med rødt). Kartgrunnlag: Norge digitalt.

2.2 Driftsbeskrivelse

Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse: 24.08.2018 i samtale med Leif Heløy
Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart): Hele lokaliteten blir beita (810 daa). Sauene går fritt omkring og går også mellom holmene på fjære sjø.
Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene: 34 søyer og 2 værere.
Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart): Det ble svidd ca. 9 daa i februar 2017 av Leif Heløy (fig. 5).
Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing: Har rydda litt skog/lauvkratt hvert år med motorsag (se fig. 4). Rydda bort buskfuruholt ved huset i 2014.
Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)? Lyngheia har vært beita så lenge det var bosetning (fram til slutten av 1960-tallet). Har ikke hørt om at lyngheia ble svidd. Engene på Risøya ble slått hvert år fram til ca. 1970, etter det ingen slått.
Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres? Det var 50 dyr (søyer + værere) i 2 år på lokaliteten fra ca. 2008, men antall lam per søye gikk da ned. Fra ca. 2010 har det gått 35 søyer og 2 værere på øya, og det viser seg å være et passe antall.
Må skjøtselen ta spesielle hensyn i området (sjeldne arter, hekkende rovfugler, andre hekkende fugler, problemarter, kulturminner, vern etc.)? Nei.
Beskriv rutiner for tilsyn og sanking: Sanking i oktober hvert år. Jevnlig tilsyn gjennom året. Lamma blir hvert år sankt og frakta bort fra øya.
Beskriv tilgang til ly på beite: Naturlig ly på beite i form av kupert terreng, hellere og under trær og krattskog. Et gammelt hus på Risøya fungerer som skjul.
Beskriv rutiner for eventuell nødføring og plassering av fôr plass: Har ikke vært nødvendig med nødføring. Har prøvd å føre med høy, men det var unødvendig.
Beskriv vanntilgang til dyra på beite: Godt med naturlig vanntilgang på beite.
Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel <u>dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»</u>): Ja, har fått relevante tillatelser fra Mattilsynet
Driften gjennom året – legg til aktiviteter: <ul style="list-style-type: none">• Har ikke værslipp for de går sammen med flokken hele året. Lamma blir tatt bort hvert år.• Klipper i oktober.• Gir ormemiddel i oktober

- Kun veiing ved slakting

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

- Har ønske om å utvide beiteområdet og kjøpe en holme til
- Har ønske om å kjøpe en pram til frakting av dyr

Andre kommentarer:

Det ble svidd ca. 9 daa. lynghei i februar 2017. Heløy vil vente med sviing av flere areal til man ser effekten av sviinga som ble gjort da.

3 Skjøtsel av Risøya– beskrivelse av planlagte tiltak

3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvêdet og skadet røsslyng forringer beiten mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å fôre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*
- 8) *Tilsynet skal intensiveres før og under lamming.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfør, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei. Foto: Miljødirektoratet

Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små

sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er villkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med inneføring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og inneføring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tynge saueraser og stedvis til storfe (sinkyr, kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.

Lyngsviing er en vanlig skjøtselsform i kystlynghei. Foto: Miljødirektoratet

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av

problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannsløkkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig ”tilskuddsfôr” for sauene. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

3.5 Mål for skjøtsel av Risøya

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtselsplan: 14.12.2018			
Dato befaring: 24.08.2018			
Dato samtale med grunneier/bruker: 24.08.2018			
Utformet av: Synnøve Nordal Grenne og Kristin Daugstad			Firma: NIBIO
UTM sone: 33	Nord: 7389842N	Øst: 399868Ø	Gnr./Bnr.: 1/19, 1/6, 1/18 og 1/5 (de to sistnevnte er ikke registrert i matrikkelen, og informasjon er fra grunneier)
Areal (nåværende): 810 daa			Areal (etter evt. restaurering):
Del av verneområde: Nei			Hvilket vern:
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke:			

MÅL
<p>Hovedmål for lokaliteten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bevare kystlyngheien i god hevd gjennom fortsatt beiting med gammelnorsk sau. • Holde landskapet åpent.
<p>Konkrete delmål:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opprettholde og øke andelen røsslyng i kystlyngheia. • Forhindre gjengroing med lauv- og bartrær. • Fremmede arter som representerer høy risiko for stedegent biologisk mangfold skal være fraværende. • Arealet av kystlynghei skal være på dagens nivå eller mer. • Unngå inngrep i form av dreneringer eller utfyllinger. • Arealer med lauvskog skal tynnes ut og gjerne reduseres.
<p>Ev. spesifikke mål for delområde(r):</p> <ul style="list-style-type: none"> • Lyngsviing skal forbedre tilstanden og øke mengden røsslyng. • Anbefalt lyngsviing i området er avgrenset på kart i fig. 5. Denne skal ses sammen med «Sviing som skjøtelsesmetode, inkl. retningslinjer for sviing» i vedlegg .
<p>Tilstandsmål arter:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Fortsette med skjøtsel av røsslyngen slik at det skapes en bestand med planter i ulike utviklingsstadier.
<p>Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Det er sterkt anbefalt at problemarter og fremmedarter som buskfuru og gran fjernes fra lokaliteten.

3.6 Planlagte skjøtselstiltak for Risøya

Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:

Området blir helårsbeitet med gammelnorsk sau som ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Lokaliteten er stor og beitetrykket (36 dyr) passe for dagens vegetasjonsgrunnlag (i følge slaktevektene oppgitt av beitebruker).

Grunnet gammel røsslyng (med lav beiteverdi) i lokaliteten er det viktig med tilsyn vinterstid og evt. vurdering av tilleggsforing. Vurdering av beitetrykket (tilgang på ung røsslyng) må vurderes jevnlig. Ved å fortsette med sviing som tiltak vil røsslyngtilstanden forbedres, og da kan beitetrykket omvurderes. Forøvrig henvises det til del 3 i skjøtelsesplanen.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak beiting og tilrettelegging for beiting:	Årlig	810 daa	

Utstørsbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting:
 Utstyr i forbindelse med sanking og transport. I dag brukes båt for transport, noe som gjør jobben veldig tung og ineffektiv, en pramme er et bedre alternativ.
 Ryddesag og motorsag for fjerning av store trær.

3.6.1 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtseltiltak med sviing:

Røsslyngheia er helt avhengig av skjøtsel for å opprettholde sin verdi. Røsslyngplanten taper imidlertid beiteverdi når den blir gammel og forvedet og det anbefales derfor at den fornyes regelmessig gjennom sviing, normalt når den har nådd en alder på 20-25 år.

I tillegg finnes det en klar dominans av krekling i de fleste heiområder på Risøya. Krekling beites ikke, og vil kunne forsvinne ved sviing. For å forbedre røsslyngtilstanden og dermed beitegrunnet vinterstid, er sviing anbefalt i områder markert på kart i figur 5. Røsslyngbestanden bør bestå av aldersstadiene pionerfase (0-6 år) og i byggefase (6-15 år). Dette oppnås gjennom sviflater som rulleres (se retningslinjer for sviing i vedlegg).

Etter sviing vil sviflatene ofte bli ekstra populære beiteområder, og beitetrykket på sviflatene bli så hardt at det hindrer regenerering av ny røsslyng. Det er derfor viktig å følge med på beitetrykket og eventuelt sette inn tiltak som å redusere antall beitedyr, øke mengde tilskuddsfôr vinter og vår, og/eller øke sviarealene.

Areal med kystlynghei som ble anbefalt svidd innenfor beiteområdet er på ca. 168 daa. Dvs. at for å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes ca. 8 daa. pr. år, evt. større sviflate annenhvert år. Her må man prøve seg fram i litt mindre sviflater i første omgang for å vurdere revegetering. Det bør registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing:	Årlig	Ca. 8-10 daa 1000 kr/daa	
Utstørsbehov knyttet til sviing: Innleid personell, evt. gjennomføre kurs i lyngsviing. Utstyr for å tenne og slukke etter lyngsviing; gassbrenner og brannvifter			

3.6.2 Planlagte restaureringstiltak

Rydding og tynning av lauvskog.

Det er generelt anbefalt at etablert skog reduseres. Første prioritet er å fortsette med rydding på egen eiendom. Andre prioritet er å undersøke muligheten for å få rydde på naboeiendommene. Målet bør være å fortsette å tynne dagens bestand, samt fjerne enkelte lauvskogområder slik at landskapet blir noe åpnere enn i dag. Det er ikke et mål å fjerne all lauvskog, da disse gir ly og mat til dyrene.

Prioriterte areal med tettere oppslag av lauvtre planlegges ryddet. Hugge ut trær/busker > 1 m før brenning

Fjerning av buskfuru og gran.

Alle bartrær anbefales å fjernes da disse er fremmede arter som truer med å spre seg og da påvirke naturverdiene og beitegrunnet i lokaliteten. Spredning av disse kan bekjempes med ryddesag, evt.

gjennom lyngbrenning. Store trær må felles med motorsag og bør fjernes fra området. Kvist bør også fjernes eller brennes. Sitkatrærne står i dag på naboeiendom på Innerstrandøya i sør, og tiltak bør vurderes sammen med aktuell grunneier. Buskfuruplantene som sto først og fremst i tilknytting til beitebrukers hytte ble ryddet i 2014. Her må man følge med oppslag av nye buskfuruspirer og fjerne disse.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak: Rydding av gjengroingsskog, På sikt hugge ut plantasjer med gran/ fjerne granspirer og buskfuruspirer i kystlyngheia	Fra 2018. Ved kapasitet	1000 kr/daa	
Utstyrskostnader knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter: Ryddesag/motorsag for fjerning av busker og trær, verneutstyr.			

3.7 Oppfølging av skjøtselsplanen

OPPFØLGING
Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år: Bør evalueres innen 2023 med rekartlegging.
Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper: Tilstand for røsslyng
Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert: Sviing i 2017.
ANSVAR
Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen: Grunneier og beitebruker Leif Sivert Heløy har ansvar for tiltak på Risøya. Fylkesmannen i Nordland v/miljøvern avdelinga har ansvaret for oppfølging og veiledning i tråd med handlingsplan for kystlynghei.

4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNS hjemmesider: <http://www.dirnat.no/content/1916/>

Annen aktuell litteratur:

Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.

Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).

Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)

Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.

Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.

Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.

Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

5 Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)						
Navn på lokaliteten: Risøya		Kommune: Rødøy		Områdenr.: 183610312		
ID i naturbase: BN 00090809		Registrert i felt av: Kristin Daugstad og Synnøve Nordal Grenne		Dato: 24.08.2018		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige): Leif Sivert Heløy pers. medd. 2018 Kvalvik, M. & Dyrhaug, M. 2013. Skjøtselsplan for kystlynghei, Risøya, Rødøy kommune, Nordland. Bioforsk Rapport, Vol. 8 Nr. 123. 2013 Elven et al. 1988. Botaniske verdier på havstrender i Nordland, Beskrivelser for regionene Nord-Helgeland og Salten.				Skjøtselsavtale: Inngått år: Utløper år:		
Hovednaturtype (% andel fordeling): D07 Kystlynghei- 86 % Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling): D04 Naturbeitemark 6 % og G05 Strandeng og strandsump 3 % A08 Kystmyr 5 %			Utforminger (% andel fordeling): D0707 Kalkfattig kysthei - 66 % D0708 Kalkfattig kystfukthei - 20 % D0415 Svak lågurtbeiteeng 4 % D0421 Beitevåteng - 2 % G0503 Strandeng og strandsump hevdet med beite- 3 % A0803 Jordvannsmyr- 5 %			
Verdi (A, B, C): B			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.): Bilder tatt under befarings 24.08.2018			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11):						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper: Tørr lynghei (H1) Fuktig lynghei (H3) Frisk fattigeng (G4) Våt/fuktig middels næringsrik eng (G12) Fattig tuemyr (K2) Fattig fastmattemyr (K3) Undervanns-, strandeng og strandsumpvegetasjon, (U4, U5) Elvesnelle-starr-sump, (O3) Lav/mose- og lyngskogvegetasjon (A)
< 20 m	x	God	x	Slått		
20-50 m		Svak		Beite	x	
50-100		Ingen		Pløying		
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning	x	
				Park/hagestell		

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtelsesplanen)

Innledning:

Risøya ble befart av Maja S. Kvalvik og Marit Dyrhaug 12. juni 2013 i forbindelse med tilskuddsordningen for utvalgte naturtyper, og gjennom denne utarbeidelse av skjøtelsesplan for kystlyngheiskjøtsel på Risøya. Områdebeskrivelsen og arealavgrensning fra 2013 er revidert av NiBIO, ved Kristin Daugstad og Synnøve Nordal Grenne. Dette er i forbindelse med oppfølging av handlingsplan for kystlynghei i Nordland og revidering av gjeldende skjøtelsesplan, på oppdrag fra Fylkesmannen i Nordland. Det ble holdt et møte og tatt befaring i felt sammen med beitebruker Leif Sivert Heløy den 24.08.2018. Det ble da fokusert på drift, behov og kapasitet samt tilstandsvurdering av kystlyngheien i forhold til revidering av skjøtelsesplanen. Behov og kapasitet for lyngbrenning ble også vurdert.

Beliggenhet og naturgrunnlag:

Lokaliteten Risøya ligger sør-vest i Risøyvær, en liten øygruppe rett nordøst for Nordnesøya i Rødøy kommune. Lokaliteten består av hovedøya Risøya i tillegg til Innerstrandøya som er skilt fra Risøya ved et grunt sund. Inkludert i beiteområdet er også noen små øyer i sørvest og i nordøst, som er mulig å ta seg til ved fjære sjø. Gårds- og bruksnummer er 1/6, 1/19, 1/18 og 1/5, UTM koordinater UTM33 0397410Ø 7389295N. Lokaliteten dekker totalt ca. 810 daa.

Lokaliteten har en småkupert og variert topografi med avrunda knauser med delvis skrint berg, tildels store heiområder med myrområder mellom, og noen grasrike beitemarker mellom heiområdene. Berggrunnen består av diorittisk til granittisk gneis, migmatitt (NGU 2002), og lokaliteten dekker totalt 810 daa. Høyeste punkter er to høyder i sørdelen av Risøya begge på 37 m.o.h. og på Innerstrandøya 42 m.o.h. Det finnes noen små vann i området. Området ligger i mellomboreal vegetasjonssone og sterkt oseanisk vegetasjonssesksjon, humid underseksjon (O3h).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:

Beiteområdet som inngår i skjøtelsesplanen domineres av naturtypen kystlynghei, men det er også noe naturbeitemark (tidligere slåttenger), strandenger og myr. Kystlynghei har ca. 86 prosent dekningsandel. Utformingene er kalkfattig kysthei (D0707), 66 prosent, samt kalkfattig kystfukthei (D0708), 20 prosent. Vegetasjonstyper er Tørr lynghei (H1) og Fuktig lynghei (H3). Tilleggsnaturtype er naturbeitemark (D04) og Strandeng og strandsump (G05), til sammen vurdert å dekke ca. 9 prosent av totalarealet. Utforminger er svak lågurtbeiteeng (D0415), 5 prosent, og beitevåteng (D0421), 4 prosent. Vegetasjonstyper er frisk fattigeng (G4) og våt/fuktig middels næringsrik eng (G12). De øvrige 5 prosentandelene dekkes av trivielle utforminger av myr (fattig tuemyr, K2, og fattig fastmattemyr, K3), starrsump (elvesnelle-starr-sump, O3), bjørkeskog (lav/mose- og lyngskogvegetasjon, A) samt noen gamle plantefelt av furu og gran. Disse vegetasjonstypene er ikke verdifulle isolert sett, men er tatt med i lokaliteten da de opptrer i mindre mosaikkandeler som ikke er hensiktsmessige å ta ut. Naturtyper etter NiN 2.0 er T34-2 kalkfattig kystlynghei, T34-3 kalkfattig tørr kystlynghei og T34-11 kalkfattig fuktig kystlynghei.

Artsmangfold:

Kystlyngheien er artsfattig, men røsslyngen opptrer jevnt i alle heiområder. Mesteparten av kystlyngheiområdene på Risøya domineres av krekling der røsslyng flekkvis opptrer som en mengdeart. På enkelte områder dominerer røsslyngen i tette bestand, særlig i to begrensede områder i nordvest og i nordøst på hovedøya. Røsslyngens tilstand er generelt gammel, og vurderes å være i både moden fase (15 – 25 år) og degenererende fase (25 – 50 år). I lokaliteten finnes en god mosaikk mellom fuktige og tørre heiområder. Vanlige arter i de tørrere områdene er skogstjerne, blåbær, slåttestarr, rypebær, skrubbær og smyle. I de fuktigere områdene finnes en god del molte, sammen med blokkebær, torvull, skrubbær, bjønnskjegg, slåttestarr og tepperot.

Det finnes tre større naturbeitemarker/strandenger i lokaliteten; to på østsiden av hovedøya Risøya og en på Innerstrandøya. Naturbeitemarka lengst nordøst på hovedøya er generelt tuete, og domineres av slåttestarr. Her opptrer gulaks og smårørkvein som mengdeart. Andre vanlige arter er sølvbunke, engsoleie, engkvein, marigras, rødsvingel, bekkeblom og hanekam. Langs kantene finnes også noe småsyre, legeveronika og gulflatbelg. Enga ble brent samtidig med lyngheia i feb. 2017 og ved befaringa aug. 2018 har den fått en jevnere struktur enn i 2013. Det ble også funnet flere arter, blant annet dunhavre, myrfiol og harerug. I tilknytning til gamle hustufter finnes store gamle trær av selje og rogn. Naturbeitemarka litt lenger sør for denne er noe mer artsrik. Her dominerer gulaks, andre vanlige arter er slåttestarr, kornstarr, tiriltunge, engsoleie, fiol sp., følblom, blåklokke, stemor, forglemmegei sp., stornesle, fuglevikke, myrmaure, fjellfrøstjerne, noe mjøduert, småsyre, geitsvingel, ryllik, kvitkløver, dunhavre og tiriltunge. Naturbeitemarka på Innerstrandøya er nokså artsfattig. Her vokser arter som rapp sp., vanlig arve, øyentrøst sp., gulaks, følblom og ryllik. På enkelte plasser går naturbeitemarkene gradvis over til små strandengområder, uten tydelige soneringer. Her dominerer rødsvingel, sammen med noe gåsemure og strandrug. Det finnes en stor fattigmyr sørvest på hovedøya. Her dominerer torvull, samt noe flaskestarr. Andre arter som vokser her er bukkeblad, kvitlyng og myrhatt. Røsslyng og molte vokser i tuer, sammen med noe krekling og vier. I bunnsjiktet vokser torvmoser. Mellom de to naturbeitemarkene på hovedøya finnes også et større myrområde. Dette domineres av duskull. Det finnes en del starrsummer tilknyttet små vann på øya. Her vokser arter som slåttestarr, duskull, bukkeblad, myrhatt, flaskestarr, frynsestarr, hesterumpe og grøfsoleie. I 2013 ble det funnet elvesnelle med beitespor i disse områdene. Lauvkraut og -trær, først og fremst bjørk, men også noe rogn og selje, opptrer i klynger jevnt over øya. I noen områder kan bestandene benevnes som bjørkeskog. Sør for naturbeitemarka på Innerstrandøya vokser også noe plantet gran og furu. Et buskforuholt ved huset på hovedøya ble ryddet i 2014. Einer ble observert i svært sparsomme bestand.

Bruk, tilstand og påvirkning:

Risøya hadde fast bosetning fram til 1968. Like etter siste verdenskrig bodde det nærmere 60 mennesker på Risøya, som var et livskraftig lokalsamfunn. Folk livnærte seg av kombinasjonsbruk av fiske og jordbruk. Det var fire gårder med totalt ni hus (bolighus og buer), og lokaliteten har en lang beitehistorie. Gamle bilder fra 1970- og 80-tallet viser at det allerede da fantes en god del lauvtrær på øya. I dag står huset til beitebruker igjen midt på hovedøya, samt et mindre hus. Ellers ble husene tatt ned ved fraflyttinga og det er bare tuftene som står igjen. Beitebruker Leif Sivert Heløy er grunneier til ca. 50 % av lokaliteten. Resterende areal eies av to andre grunneiere.

Det er i dag helårsbeite med gammelnorsk sau i lokaliteten. Her går 34 søyer pluss lam og 2 værer. Alle lam blir sankt inn og frakta bort fra Risøya om høsten hvert år (oktober). Dagens bruker begynte med helårsbeite i 1994. Antall søyer var i to-tre år oppe i 50 stk. På grunnlag av utvikling i lammetall og slaktevekt ble dette vurdert som uheldig høyt og antallet ble redusert til dagens antall. Det er lite gjengroingsarealer i lokaliteten da etablert skog blir beitet og det er liten risiko for spredning. Noe oppslag av busker og kraut da særlig bjørk finnes spredd i kystlyngheia i større og mindre grad. Ved befaring i 2018 ble einer observert svært sparsomt, men i følge grunneier var det mye mer einer før.

Tilstanden til røsslyng er bedre i de partier hvor det er fuktige lyngheiotforminger enn på mer eksponerte og/eller skrinne områder der den er mer forveda og gammel. Det finnes også en del død røsslyng etter den tørre vinteren 2013/2014. Røsslyngen er delvis gammel, grov og forveda og kan beskrives som sent moden og tidlig degenererende iht. lyngheisyklusen i skjøtselsboka for kulturlandskap (Norderhaug et. al. 1999). Strandenga på sørøstsida er holdt i hevd med beiting. Det finnes ingen tegn til gjengroing her. Av kulturminner finnes det flere hus- og fjøstufter, steingjerde, torvtak og e-hus.

Fremmede arter:

Det finnes et mindre granfelt på Innerstrandøya, sør for naturbeitemark. Det er ryddet et holt med buskforu ved huset. Det står igjen en del av den gamle hageplanten storhjelmskilt (*Aconitum napellus*, lokalt kalt blåmunker) i tilknytning til naturbeitemarkene, både ved tuftene og ved enkelte gamle lauvtrær ved

<p>kantene av naturbeitemarka. Storchjelm har i følge fremmedartslisten 2018 status som ikke risikovurdert NR (Elven m.fl. 2018). Dette er endret siden forrige skjøtselsplan (2013) da den hadde status som potensiell høy risiko (PH).</p>
<p>Kulturminner: Ca. fire gamle steingjerder, ni hustuffer, flere gamle e-hus, torvuttak og en gammel steinvei.</p>
<p>Skjøtsel og hensyn:</p> <p>Beite:</p> <p>Det anbefales å fortsette beiting med gammelnorsk sau på Risøya. Det er også anbefalt å fortsette å svi gammel lyng for å fornye røsslyngen og redusere krekling. Det er viktig at de lauvtrær som i dag finnes i lokaliteten ikke sprer seg, og bestanden kan gjerne reduseres. Det er sterkt anbefalt at fremmede arter som gran og furu fjernes. Det er god tilgang på vann i lokaliteten.</p> <p>Lyngsviing:</p> <p>Beitebruker har svidd to lyngheiområder i februar 2017 (se fig.5). Noen urter, gras og en del ny røsslyng spirer i de svidde områdene ved befaring i 2018. Det anbefales å fortsette med lyngsviing for å øke beitekvaliteten på kystlyngheia. Etablering av ny vegetasjon i brannflater vil variere mellom lokaliteter og ut ifra hvor vellykket lyngsviinga har vært. Areal med kystlynghei som ble registrert innenfor beiteområdet er på ca. 168 daa. For å fullføre en lyngheisyklus med sviing over 20 år bør det brennes ca. 8 daa. pr. år, men her må man prøve seg fram i litt mindre sviflater i første omgang for å vurdere revevegetering. Det bør registreres vegetasjonsutvikling etter sviing for å kunne anslå regenereringshastighet og evt. korrigere tidsperioden mellom sviing. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel og forvedet (vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy), brenner man på nytt. Om det i løpet av vinterhalvåret ikke lar seg gjøre å brenne pga. vær- og vindforhold kan dette gjennomføres et senere år. Alternativt kan det brennes f.eks. hvert andre eller tredje år, og evt. øke størrelsen på brannflaten om nødvendig. Det bør likevel ikke være færre enn 8-10 lyngsviinger i en brannsyklus, slik at man får mosaikk av vegetasjonsflater med ulik alder. En må være oppmerksom på om gran/buskfuru spirer i brannflatene etter brenning. Dersom gran/buskfuru spirer må disse fjernes. En viktig forutsetning for vellykket lyngbrenning er tele i jorda (evt. høy vannmetning). Da unngår man at frøbanken (frøinnhold i jorda) og røtter i det øverste jordlaget skades av varmeutviklingen fra brann. Brenning skal skje i perioden 15. september-15. april under egnede vindforhold. Det må være tilstrekkelig med mannskap under brenningen, og varsling skal skje etter kommunens retningslinjer (brannvesen, naboer, Fylkesmannen). Egnede utstyr som brannvifter (slokking) og gassbrenner (tenning) må være tilgjengelig. Lyngsviing krever store ressurser og må tilpasses kapasiteten til bruker. En full mestring av denne skjøtselen vil strekke seg over mange år. Hvis en er utrygg i forhold til brenning vil det være naturlig å leie inn hjelp fra erfarent hold i startfasen.</p> <p>Det er også viktig å ikke svi for hardt slik at torvlaget brenner, noe som fører til erosjon. Artssammensetning i lyngheia endrer seg i årene etter sviing. De første årene utgjør den godt sommerbeite med bl.a. god bestand av smyle, for så å være bedre høst- og vinterbeiter etter hvert som røsslyngandelen øker. I framtida kan punktsviing vurderes der det står igjen gammel (død) lyng.</p> <p>Gjengroing:</p> <p>I kystlyngheia finnes spredte forekomster med enkelttrær og kratt, hovedsakelig bjørk. Påbegynnende gjengroingsprosess med oppslag av bjørk bør stanses og reverseres. Slike busker/trær bør hugges ut og fjernes fra kystlyngheia ved høyde over 1 m. for å forhindre videre gjengroing.</p>
<p>Del av helhetlig landskap:</p> <p>I tilknytting til kystlyngheiområdene på Risøya finnes andre verdifulle naturtyper som naturbeitemark, strandenger og myrer, noe som bidrar til å skape variasjon og høyere artsmangfold.</p>

Verdibegrunnelse:

Kystlyngheia, myrområdene og naturbeitemarka er relativt artsfattige, og røsslyngen i heiområdene er nokså gammel. Røsslyngen er i tillegg utsatt for omfattende skade som følge av tørke og langvarig barfrostperioder vinteren 2014, men viser under befaring tegn til revegetering de fleste steder. Gjengroingsarten einer har svært begrenset utbredelse. På Risøya har det vært helårsbeite av gammelnorsk sau i lang tid (siden 1994) og lokaliteten er rik på røsslyng, noe som er sjeldent i nordnorske sammenheng. Lokaliteten er ikke gjengrodd per i dag, da etablerte skogarealer blir beitet. Det ble ikke påvist rødlistearter ved befaring hverken i 2013 og 2018, men lokaliteten er stor og det er mulig at det likevel finnes rødlistearter.

Med utgangspunkt i fakta-ark fra Miljødirektoratet (2015) gis de viktige parametere for verdisetting for kystlynghei følgende vekting: størrelse får middels vekting (areal over 100 daa), tilstand vurderes til middels (lite gjengroingspreg), påvirkning/bruk (fremmede arter) gis middels vekt, Rødlistearter får lav vekting. Grunnet størrelsen (810 daa) og den lange beitehistorien med utegangersau gis lokaliteten verdi B, viktig. En åpnere mark uten så mange trær, evt. påvisning av rødlistearter og bedre tilstand på røsslyngen gjennom fortsatt sviing som skjøtselmetode vil kunne gi en høyere verdi på sikt.

Merknad:

6 Kilder

Leif Sivert Heløy pers. medd. 2018.

Elven, R., Hegre, H., Solstad, H., Pedersen, O., Pedersen, P.A., Åsen, P.A., Bjureke, K. & Vandvik, V. (2018). *Aconitum napellus*, vurdering av økologisk risiko. Artsdatabanken.

Fremstad, E., Aarrestad, P.A. & Skogen A. 1991. Kystlynghei på Vestlandet og i Trøndelag. Naturtype og vegetasjon i fare. NINA Utredning 029. Side 92.

Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. 279 s.

Gederaas, L., Moen, T.L., Skjelseth, S. & Larsen, L.-K. (red.) 2012. Fremmede arter i Norge – med norsk svarteliste 2012. Artsdatabanken, Trondheim.

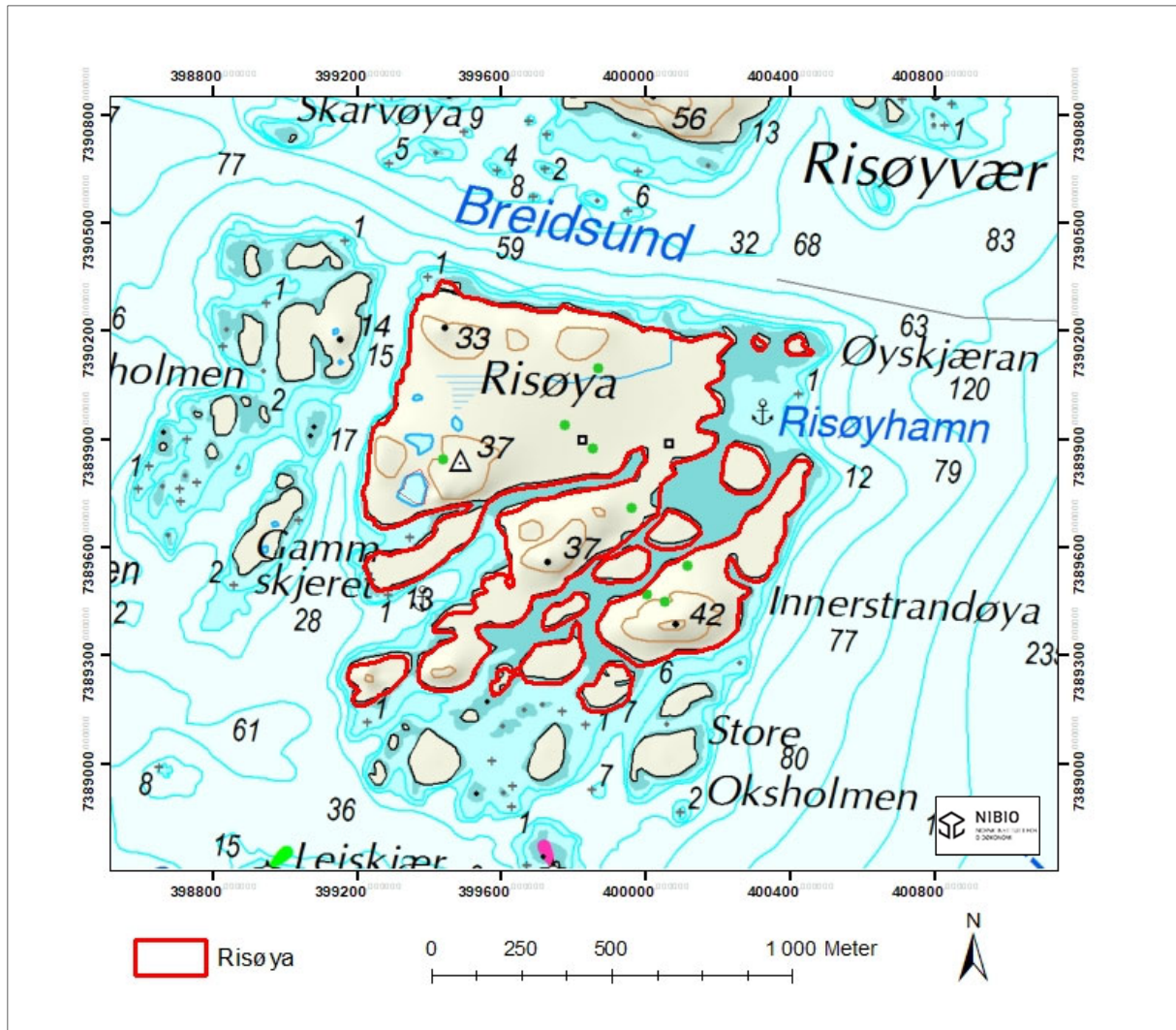
Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

Miljødirektoratets veileder for kartlegging og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann. Utkast til faktaark 2015. upublisert.

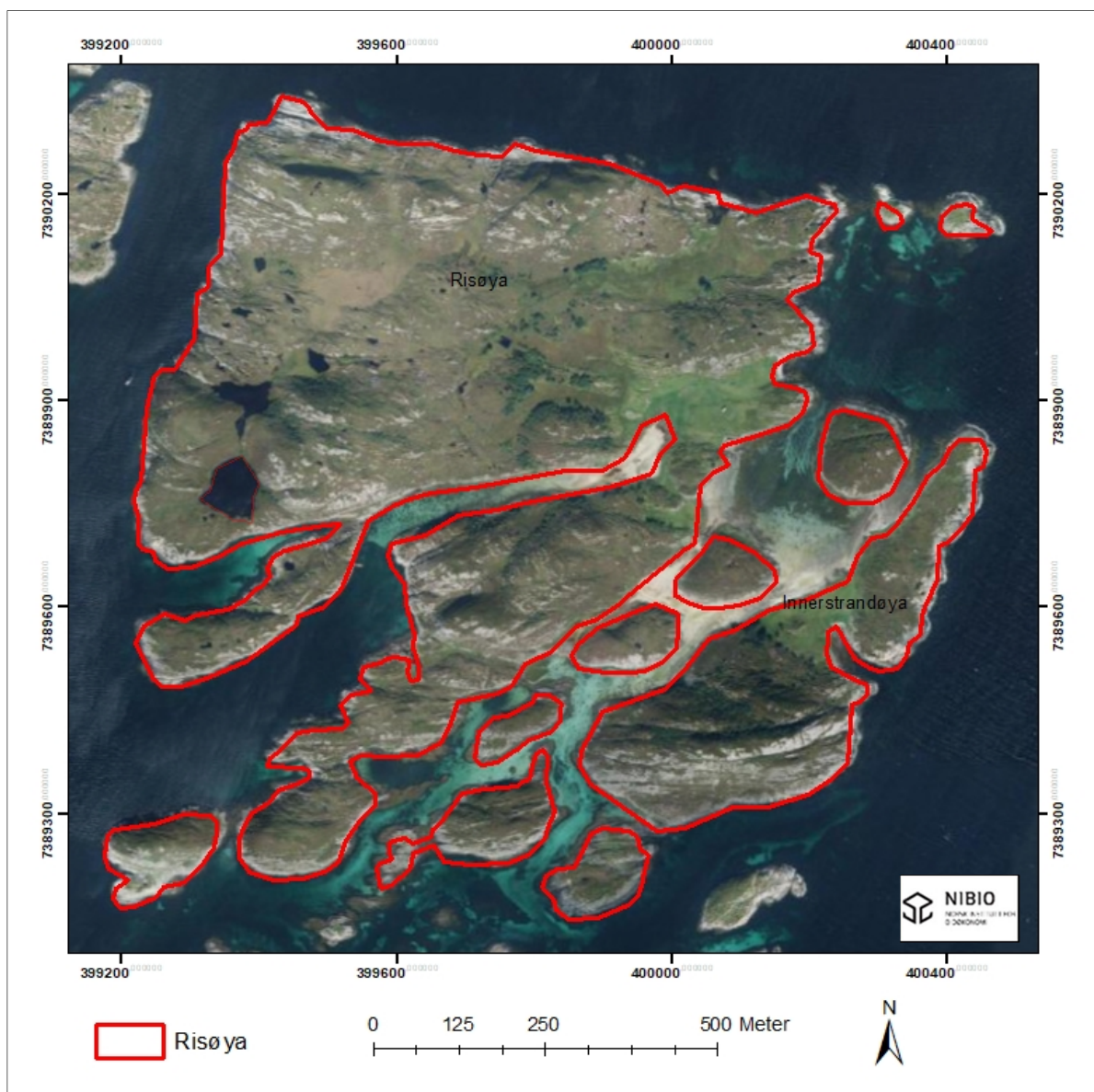
NGU u.d. Berggrunn Nasjonal berggrunnsdatabase. Lokalisert 05.10.2015 på <http://geo.ngu.no/kart/berggrunn/>

Norderhaug, A., Austad, I., Hauge, L. & Kvamme, M., 1999: Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker. Landbruksforlaget. 252 s.

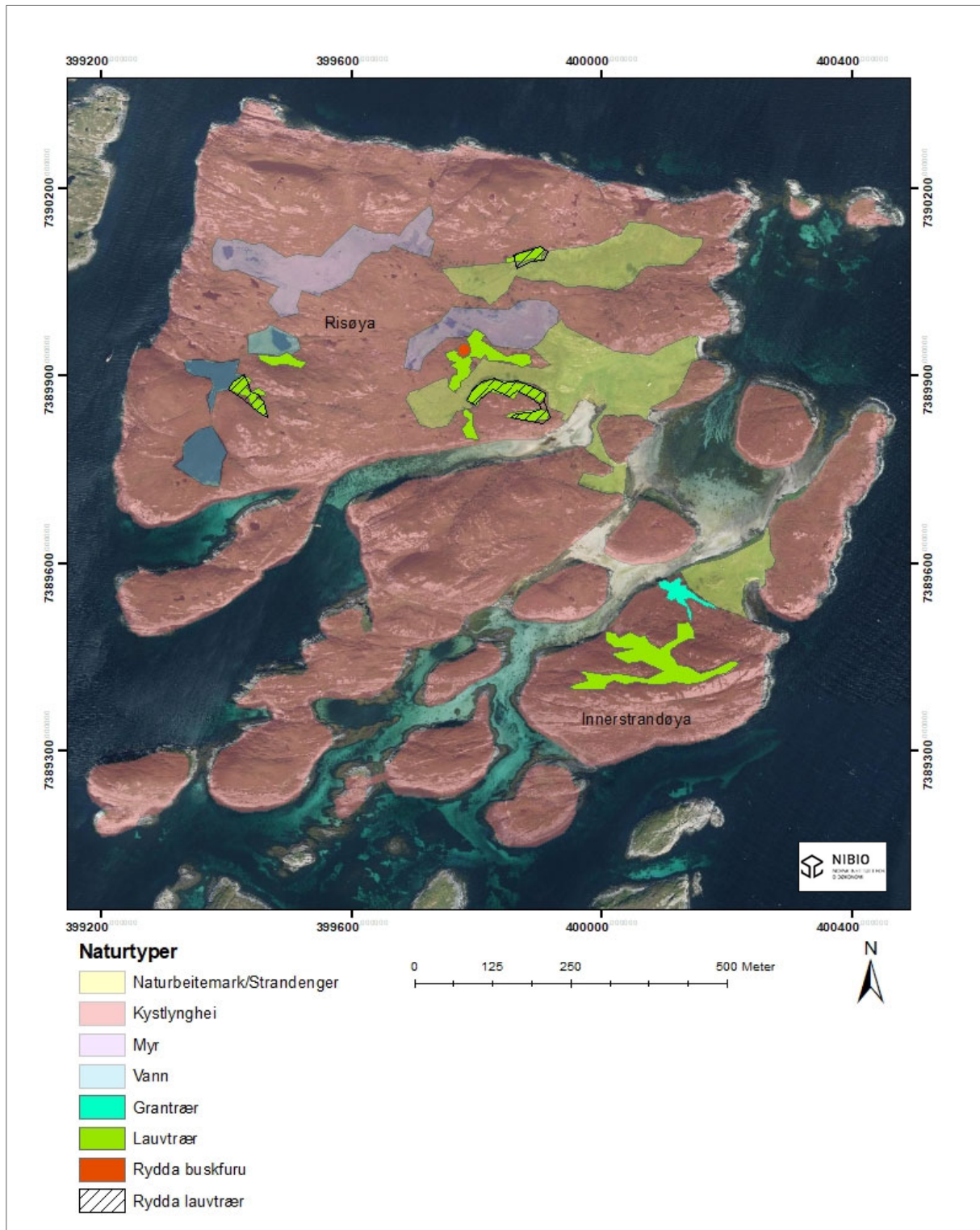
7 Ortofoto og kart

Figur 2. Topografisk kart som viser beiteområdet for lokaliteten Risøya, hovedøya Risøya i nord og Innerstrandøya i sør- øst. Lokaliteten Risøya (BN 00090809) er inntegnet med rød grense. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 3. Kart som viser beiteområdet som inngår i skjøtelsesplanen for Risøya, er inntegnet med rød grense. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 4. Kart som viser natutypene som dominerer sammen med kystlynghei, områder med grantrær og lauvtrær, områder med lauvtrær/buskfuru som er rydda/tynna for beiteområdet på lokaliteten Risøya. Kartgrunnlag: Norge digitalt.

Figur 5. Kart som viser områder som er svidd i 2017 og som anbefales svidd for beiteområdet på lokaliteten Risøya. I skraverte felt er røsslyngen gammel, sviing er velegnet på grunn av terrengformasjonene, og vegetasjonsdekket er tett. I disse områder vil det være mulig å få fyr på vegetasjonen. Det er mulig at det også utenfor de skraverte feltene finnes behov for sviing. Kartet må sees i sammenheng med retningslinjer for sviing (vedlegg). Kartgrunnlag: Norge digitalt.

8 Bilder

Figur 6. Oversiktsbilde tatt vest på Risøya, i nordlig retning. Foto: Synnøve Nordal Grenne 24.08.18

Figur 7. Oversiktsbilde tatt nord-øst på Risøya, i sørlig retning. Midt i bildet ser vi huset til Leif Sivert Heløy.
Foto: Kristin Daugstad 24.08.18

Figur 8. Oversiktsbilde tatt vest på hovedøya Risøya, i østlig retning. Innerstrandøya til høyre på bildet. Foto: Kristin Daugstad 24.08.2018

Figur 9. Bildet tatt vest på hovedøya Risøya, i østlig retning. Innerstrandøya til høyre på bildet. Omtrent på samme sted som i fig. 8 , med 54 års mellomrom. Foto: Privat 1964

Figur 10. Utsikt mot Innerstrandøya sett fra Risøya i sørlig retning. For å komme over til Innerstrandøya går man over en steinfylling ved fjære sjø. Foto: Synnøve Nordal Grenne 24.08.18.

Figur 11. Parti med godt nedbeita strandeng og naturbeitemark. Sett fra (nord-)øst på Risøya mot sør-vest. Vi ser også den eldste bygningen på øya, denne fungerer som skjul for sauene. Foto: Kristin Daugstad 24.08.2018.

Figur 12. Parti med kystlynghei som ble svidd i februar 2017. Røsslyng spirer i lyngheia. Foto: Kristin Daugstad 24.08.2018.

Figur 13. Parti som viser røsslyng som spirer i kystlynghei som ble svidd i februar 2017. Foto: Synnøve Nordal Grenne 24.08.18.

Figur 14. Engene på Risøya ble slått hvert år fram til ca. 1970, etter det har det ikke vært slått her. Sett fra huset til Leif Sivert Heløy og i vestlig retning. Foto: Synnøve Nordal Grenne 24.08.18.

Figur 15. Parti fra slåttenga ved huset til Leif Sivert Heløy i 1964. Foto: Privat

Figur 16. En av de bjørkekllyngene som har blitt rydda på øya. Hogstavfallet har blitt brent på stedet. Her er det tydelig at bjørka også blir beitet og at det per i dag er liten risiko for nytt oppslag av lauvskog og kratt. Foto: Kristin Daugstad 24.08.2018.

Figur 17. Bildet er fra det årlige misjonsstevne på Risøya på gården Bakken. Nede ved havna ligger båtene fortøyd. I dag står bare tuftene igjen etter husene. Bildet er tatt på 1950-tallet og utlånt av Jonny Olsen.

9 Artsliste

Bekkeblom	Legeveronika
Bjønnskjegg	Løvetann sp.
Blokkebær	Marigras
Blåbær	Mjødurt
Blåklokke	Molte
Blåmunk	Myrhatt
Bukkeblad	Myrfiol
Buskfuru (fjerna 2014)	Myrmaure
Dunbjørk	Rapp sp.
Dunhavre	Rogn
Duskmyrull	Ryllik
Engfrytle	Rypebær
Einer	Rødsvingel
Engkvein	Røsslyng
Engrapp	Selje
Engsoleie	Skogstjerne
Fjellfrøstjerne	Skrubbær
Flaskestarr	Slåtestarr
Frynsestarr	Smyle
Fuglevikke	Smårørkvein
Følblom	Småsyre
Gran sp.	Stemor
Grøftesoleie	Storhjelms
Gulaks	Stornesle
Gulflatbelg	Strandrug
Gåsemure	Sølvbunke
Hanekam	Sølvvier
Harerug	Tepperot
Heigråmose	Tiriltunge
Hesterumpe	Torvull
Hvitkløver	Tyttebær

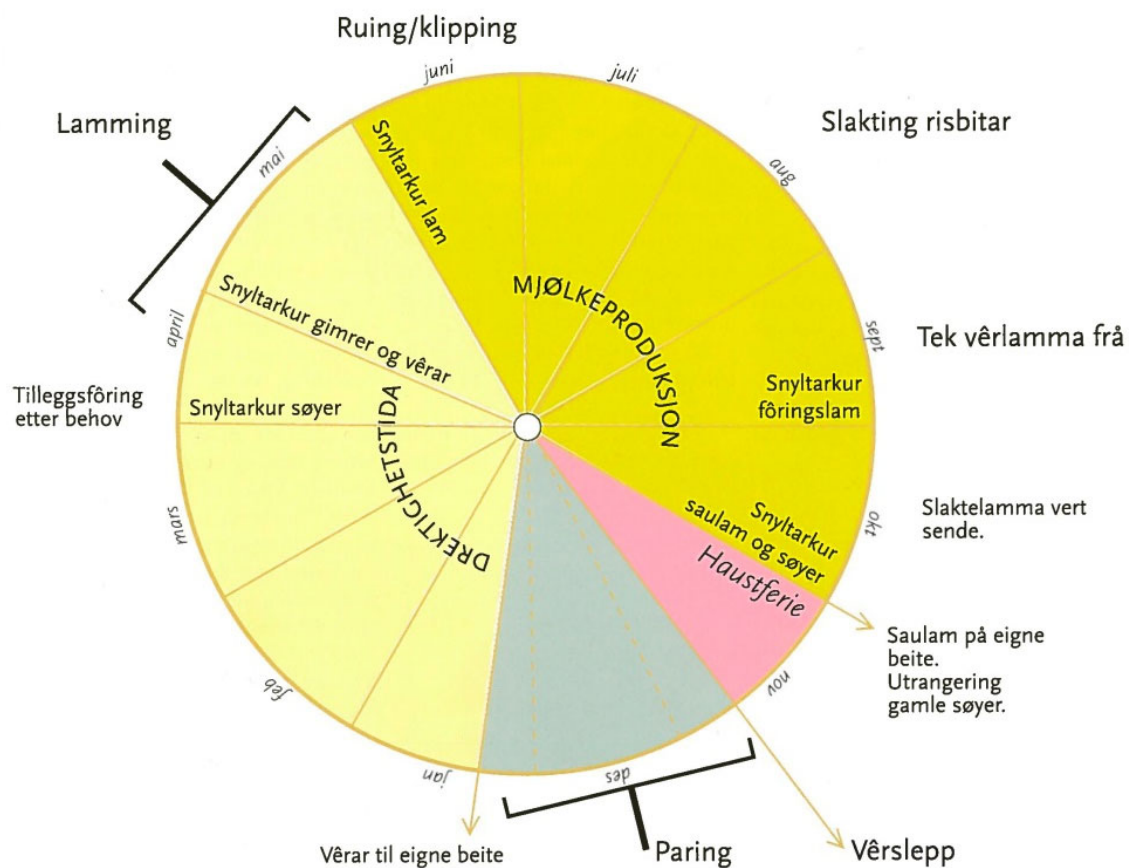
Knappsiv	Vanlig arve
Kornstarr	Vier sp.
Krekling	Øyentrøst sp.
Kvitlyng	

Vedlegg

Vedlegg 1. Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane)

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøy (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.

Vedlegg 2. Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO

SNO-retningslinjer for lyngbrenning

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

Fra: SNO-sentralt

Dato: Gjeldende fra 2011

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjøtte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjøtte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeidet.

Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndigheten skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)
- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars

- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskuffer etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.